

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

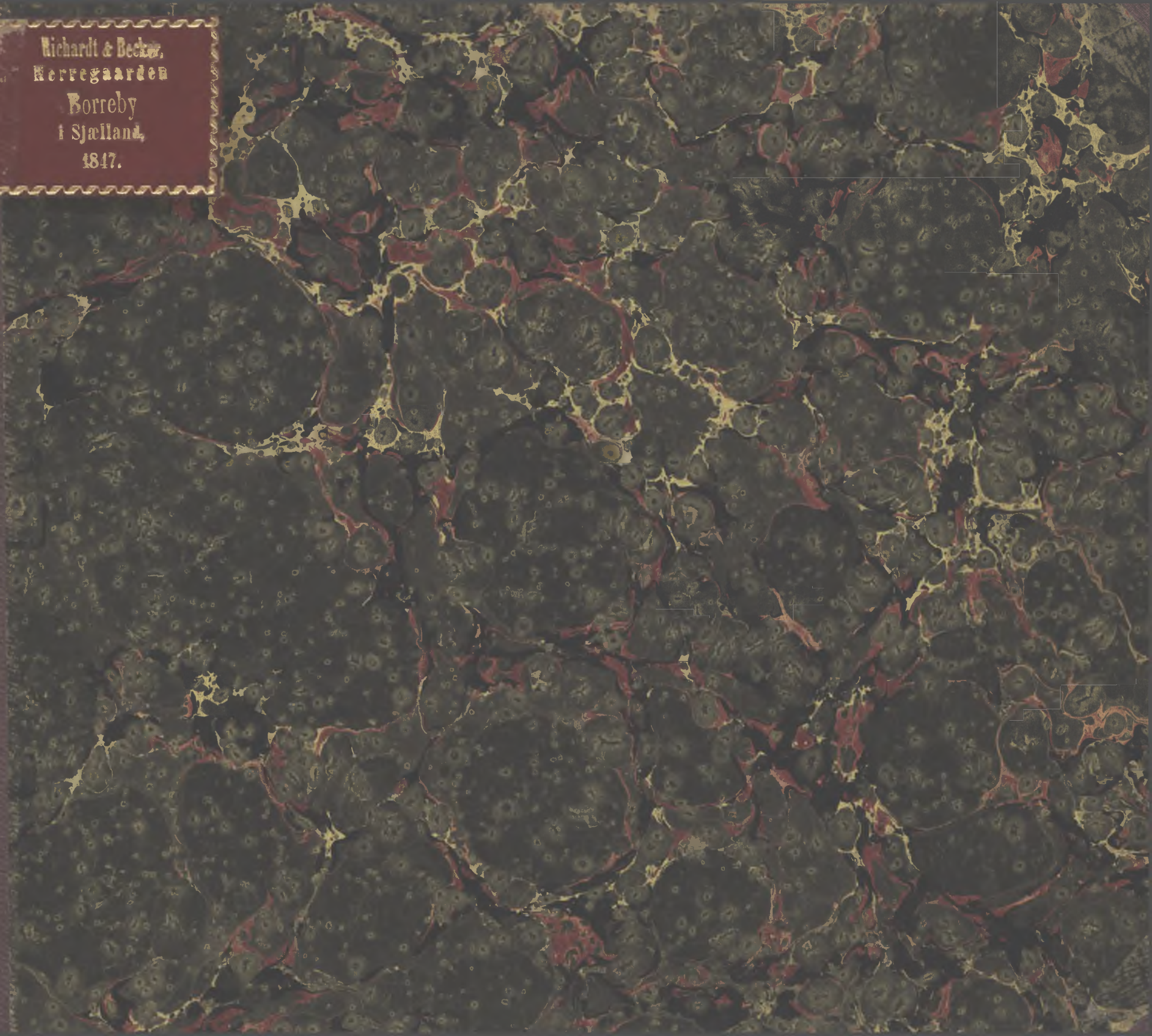
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Richardt & Becker,
Kerregaarden
Borreby
i Sjælland,
1847.

F. Bernardt del.

C. A. Reitzels Forlag

I. W. Tegner & Kittendorff's lith. inst.

BORREBY

i Sjælland, opført 1556.

Borreby.

Ved en Bilt, der staaer i Forbindelse med Skjælfjørs Fjord, ligger Herregaarden Borreby i Magleby Sogn, Vester Flakkebjerg Herred i Sorø Amt, omtrent $\frac{1}{4}$ Mil Syd for Skjælfjor. Den nuværende anseelige Bygning er opført paa den østre Side af Bugten, men det ældre Borreby laae Vest for samme og har uden al Tvivl været en Sorøverborg, som hvis Byggherre Sagnet nævner en Mand ved Navn Stig, efter hvem Halvoen Stisnæs er opkaldt; fra den lille Bugt havde han da en saare beqvem Udseiling til Beltet med sine Snekker og laae tillige godt i Skjul bag Skove og Klitter, saa Forfølgeren ikke saa let skulde finde hans Rede. Borg eller Borre kaldtes simpelthen hans Gaard, og Borreby var vel oprindeligen blot den By, der alt tidligen maa være opstaaet omkring samme — Søfolkens og Trælles Boliger — og som bestod længe efter at Borgens Tiere havde opgivet deres vilde Haandtering og grebet til den sikkrere — om end ikke saa indbringende — at dyrke Jorden.

Under Navnet Borg eller Borre forekommer Gaarden imidlertid slet ikke i Historien, derimod som Borreby allerede i Aaret 1392, da Lave Nielsen Urne overlod sin Svigersøn, Ridderen Jabel Rarkendorp, sit Gods i Boreby og Borebyfang i Sjælland. — Derefter kom Borreby til Roskilde Bispestol, af hvis Lehnsmænd den første, som nævnes, er Anders Jensen i Borreby, der 1447 forsegler som Vidne med Dve Lunge i Basnæs; han fører i sit Vaaben et af Sort og Hvidt paa Langs deelt Skjold, ligesom Familien Hase, og er uden al Tvivl den Samme som 1464 var Landsdommer i Sjælland, benævnes til Tersløse og endnu levede 1486.—1464 nævnes Morten Skinkel i Borreby; 1468 „Søns Pofvelsen“, som kaldes „Griif af Borby“; denne førte i sit Vaaben en Muslingfal ligesom Familien Steen, skjøndt iøvrigt allerede hans Far

broder kaldes Grib. 1494 nævnes Jes Mortensen som Lehnsmænd paa Borreby og endelig 1530 Ridderen Hr. Johan Urne til Rygaard, der var en Broder til den bekjendte Biskop Lave Urne og af ham fik Livsbrev paa „Borgeby“ for sig, sin Husfrue og et Barn; Lehnets Afgift var 100 Mark — liig 200 Tdr. Rug — samt to særdisge Karle til Lands og Blands. Denne Hr. Johan Urne var Rigsraad og Hovedsmand paa Kjøbenhavns Slot under Grevens Feide, men maatte snart overgive Slottet til Grev Christoffer af Oldenburg, der, da hans Sager gif tilbage, førte ham tilligemed en Mængde andre Adelsmænd til Tydskland som Gidsler for taalelige Fredsvilkaar, hvilke han ogsaa derved opnaaede. Hr. Johan Urne var den sidste biskoppelige Lehnsmænd, da Borreby nu tilligemed det øvrige geistlige Gods ved Reformationen tilfaldt Kongen, som rigtignok for Hr. Johan Urnes Bedkommende respecterede Lehnsbrevet, men efter hans Død i Aaret 1537 skred til et nyt Valg, uden at ændse Løftet om at eet af Børnene skulde succedere Faderen. Allerede St. Bartholomæi Aften — den 23 August — s. A. fik Michel Brochenhuus til Brangstrup Følgebrev paa Borreby Lehn, og Aaret efter Rigsraaden Iver Krabbe til Krogsholm og Østergaard, qvit og frit for al Afgift i 6 Aar. 1547 fik Iver Krabbe et nyt Lehnsbrev, men maatte nu svare 200 Mark Penge samt opføre den store Lade, som var nedfaldet; samme Aar fik han Pantebrev paa Gaard og Lehn for 500 Daler, dog at han svare den sædvanlige Afgift efter sit Lehnsbrev med Afdrag blot af 25 Daler aarlig — 5 pCt. — saalænge indtil de 500 Daler bleve ham betalte. Dette kan ikke have været meget længe, da Kongen snart efter solgte eller — efter andre Beretninger — forærede Gaard og Lehn til sin Cantzler, Johan Friis

Borreby.

til Hesselager, som allerede 1553 benævnes til Borreby og benaades med jus patronatus til Boeslunde Kirke samt Sognets Kongetiende, hvorimod han skal paasee at Præst og Kirke faae deres Andeel af Tienden. — Johan Friis til Hesselager, Hagested og Borreby var Rigsraad og Kongens Cantøler i Christian den Tredies og Frederik den Andens Tid; han er berømt for sin Kjærlighed til Videnskaberne, hvorfor man for en stor Deel tilskriver hans Indflydelse den liberale Understøttelse, Christian den Tredie ydede Universitetet, ligesom Cantøleren selv stiftede det saakaldte de Frisers Stipendium, som foregedes af hans Slægtninge og endnu er til. Hans Rigdom maa have været meget stor, da han kunde opføre Bygninger paa alle sine tre Gaarde, skjøndt af disse blot den ene, Borreby, skal have kostet 80,000 Rdl., og det paa samme Tid da han for 1000 Rdl. købte 12 Gaarde og 3 Huse paa Langeland, Jordegods altsaa var i en saadan Priis at man for den Sum, Borreby alene skal have kostet, kunde købe 960 Bøndergaarde og 240 Huse, hvilket udgjør næsten tre Gange saa mange Gaarde som der findes paa Grevskabet Bregentved, — der har 332 — og meer end tre Gange saamange som paa Grevskabet Øydensteen, — der har 301 Gaarde; regner man nu ogsaa, at Prisen paa dette Jordegods har været usædvanlig lav, — og da det var et Gjenkjøb, som kunde indløses for samme Sum, synes dette rimeligt, — saa bliver der dog nok tilbage til at faae et Slags Idee om, hvor uhyre meget Borreby har kostet og hvor rig Cantøleren har maattet være for at kunne opføre tre Herregaarde. — Paa Borrebyes Hovedbygning lod han udhugge sit Navn og Vaaben — 3 sorte Egerner — med Indskriften:

Qui tenet a priscis majoribus Hesselager idem
Et Borrebye construxerat iste Johan Friis*). Anno 1556.

Naar derimod en Beretning lægger ham de Ord i Munden „at han byggede Hesselager som en ung Karl, Hagested som en Mand og Borreby som en gammel betænksum Mand“, da er denne Anecdot vistnok ganske ubegrundet, thi Ungkarl var Johan Friis rigtignok sit hele Liv, men en ung Karl kan han neppe have kaldt sig i Aaret 1538, da han byggede Hesselager, efter som han var 44 Aar gammel, og Opførelsen af Hagested og Borreby er omtrent sam-

tidig, idet det første blev fuldført 1555 og det sidste Hovedbygning 1556. — For at gjøre Borreby til een af Landets anseeligste Herregaarde, — hvilket den har været siden, — nedlagde Cantøleren efter Datids Skik Bondebyen af samme Navn, der skal have bestaaet af 6 Gaarde og nogle Huse. Det gamle Borreby paa den anden Side af Fjorden nedbrød han ligesom ogsaa vor Frue Kloster i Skjelskier, der blev ham foræret af Kongen; Materialerne anvendtes til den nye Bygning; man seer heraf at den Skik, at ødelægge de gamle Bygninger for at opføre nye, allerede er gammel her i Landet. — Grunden var et Morads, hvorfor der maatte nedrammes en Mængde Bæle forinden det var muligt at opføre det store Huus, der har tre Etager, ligesom Broen er forsynet med et Porttaarn samt paa den modsatte Side med tre mindre Taarne eller Karnapper; saavel om dette Huus alene som om den hele store Gaard blev der anlagt Grave, dog fuldførtes dette først 1607. Efterat have tjent fire Konger i 50 Aar døde Johan Friis 1570, og, da han var ugift, tilfaldt Borreby hans Brodersøn, Christian Friis, der ligeledes var Rigsraad og Kongens Cantøler, nemlig i Christian den Fjerdes første og lykkelige Regjeringsaar, hvorfor han ogsaa er langt mere bekendt. Han fuldførte Bygningerne, alle af solid Grundmuur med store hugne Steen til Fundament, og anbragte sit og sin Frues, Mette Hardenbergs, Navn og Vaaben tilligemed Aarstallene 1605, 1606 og 1607 paa flere Steder; ikke tilfreds med at opføre en Ladebygning søiede han dertil endnu en heel Hovedbygning med et ottekantet, kobbertakt Taarn, saa at Borreby altsaa i 240 Aar har været indrettet til at beboes af to Herstabsfamilier, hvilket ellers er saa sjældent her til Lands.

Christian Friis døde 1616, 60 Aar gammel, og skal, som Sagnet fortæller, have spaaet sin Frue at hun skulde følge ham, naar hun hørte den Klokkeringe af sig selv, som hang i det ene Taarnkammer. Spaadommen traf naturligvis ind, thi da Fruen Aaret efter sad og spillede Kort med endeel andre Damer, lød paa eengang Klokkeren, hvorpaa hun lagde Kortene fra sig med de Ord: nu er min Død nær; i samme Dieblid styrtede Blodet hende saa voldsomt ud af Næsen, at det strømmede ud over Bordet og Gulvet, hvor der endnu mange Aar efter saaes Blodpletter, og kort efter var hun død. — Da de ingen Børn efterlode sig folgtes Borreby ved deres Død til Hr. Claus Daa til Ravnstrup, Rigsraad, Rigets Admiral og Ridder af Elephanten, der efterhaanden havde været forlehnet med Skivehuus, Trondhjem, Bestervigkloster og Drax-

*) Den samme Johan Friis, som arbejdede Hesselager efter sine Forfædre, har ogsaa bygget Borreby.

Borreby.

holm, og 1630 fik kong. Bevilling at Bønderne i Tereby, Tornborg og Hemmesø maatte svare under Borreby Birkething. 1624 havde han og Fru Ingeborg Parsberg i Magleby ladet opføre et grundmuret Hospital for 15 Almisselemmer, til hvis Underholdning blev henlagt en Capital af 500 Rdl. Admiralen døde 1641, den 30te Marts, hans Frue 11 Dage efter, og begge bleve begravede paa een Dag i St. Knuds Kirke i Odense. — Af deres mange Børn arvede Sønnen Jørgen Daa Borreby; han tjente til Hove og druknede ved Alsens i Aaret 1652. Da han ikke havde været gift, arvede hans Sødsfende ham, og Borreby tilfaldt Brødrene Baldemar Daa til Bønderup og Christian Daa til Ravnstrup. De deelte Bygninger, Marker og Bøndergods, saaledes at den første fik det store Huus, — men selv maatte opføre sig en Ladegaard, — den anden fik alle andre Bygninger, men da der var et saa stort og prægtigt Taarn med kobbertakt Spiir paa Christian Daaes Baaningshuus, ærgrede dette den ældre Broder, som ellers havde faaet den anseeligere Hovedbygning, hvorfor han skal have benyttet Leiligheden, da Broderen engang var borte i nogle Uger, til ved sine Folk og Bønder at lade nedtage Spiret og Taarnet afbryde indtil Grunden, saa at man nu ikke mere seer noget Spor deraf; videre følger vides denne Voldsgjerning isærligt ikke at have havt.

Christian Daa eiede ellers ogsaa Fuglsang paa Lolland, som han i Aaret 1661 folgte til Dronning Sophie Amalia for 25,000 Rdl.; han var næsten en ligesaa daarlig Deconom som Broderen, hvorfor hans Andeel i Borreby kom i Fremmedes Hænder endnu før end Baldemar Daaes. Denne er en meget mærkelig Person, som ødelagde sig ved sin Lids saa farlige Lidenstrib for Alchymien, hvorved da som oftest Bestræbelserne for at lære at gjøre Guld og finde de Vises Steen bragte Bedkommende til Bettelstaven. Baldemar Daa eiede Bønderup, nu Lercheusfeld, og Hessel, begge i Jylland, arvede 1652 Halvdelen af Borreby og byggede sig en Ladegaard, som siden blev solgt til Nebbrydelse og flyttet til Brorup ved Slagelse. Skoven paa Stisnæs lagde han for største Delen øde og anvendte endeel deraf til at bygge et stort Linieskib paa tre Dæk, som han agtede at sælge til Kongen; med denne Plan gif det imidlertid kunns maadeligt, thi da Kongen sendte en Admiral ud for at besee Skibet, fandt denne — efter Sigende — stor Behag i et Par sorte Heste paa Borreby, som Baldemar Daa dog ikke havde lyst til at forære ham. Folk vilde vide at Admiralsens ugunstige Dom over Skibet — som han meente vilde hugge foran,

— stod i Forbindelse med disse sorte Heste: vist er det at Kongen ikke kjøbte Skibet, som aldrig kom Baldemar Daa til Nytte, uagtet det havde kostet ham en stor Mængde Penge.

Paa saadanne Speculationer og især paa chemiske og alchymistiske Experimenter tilfattede Baldemar Daa efterhaanden sin hele Formue, folgte sine Gaarde i Jylland saavel som sit Bøndergods i Sjælland og levede tilsidst i største Armod paa Borreby med sine tre ugifte Døtre. Da han ikke havde Raad til at faae sit Brænde ført hjem om Vinteren, tilbragte han, som der fortælles, hele Uger i Sengen for at kunne holde sin chemiske Flaske i den stadige, tempererede Varme, som ansaaes for nødvendig til den Proces, af hvilken Frembringelsen af de Vises Steen eller Univerfalløgemidlet imod alle denne Verdens Døder var afhængig. Da han engang af alle Kjendtegu kunde slutte at det Dieblif var nær, som skulde afgjøre hans Skjæbne, og netop med stor Glæde besaae sit Glas, gif det ham som saamange af hans Brødre, — thi en ond Aand synes virkelig at have drevet sit Spil med Alchymisterne, — han tabte Glasset og al hans Umage var spildt; ufortrøden opsamlede han dog Materien i et nyt Glas og begyndte forfra, men altid forgjæves, og da endelig i Aaret 1681 hans Nabo, Etatsraad Dve Ramel til Basnæs, lod gjøre Execution i Borreby for et Gjeldsbrev, han havde kjøbt af en holsteenst Adelsmand, men tilbød Baldemar Daa at blive der som hans Ven og Broder sin Levetid, var denne stolt nok til at afflaae dette Tilbud, stak sit alchymistiske Glas i Brystlommen, tog sin Kjøp i Huanden og forlod saaledes sin Herregaard for at leie sig et Huus i den nærliggende Bøndeby Smidstrup, hvor han boede den Sommer og derefter flyttede over til Jylland, hvor han døde uden at finde de Vises Steen.

Etatsraad og Generalrigscommissair Dve Ramel til Bekkestov og Ugerup i Skaane, Leergrav i Jylland og Espegaard, Basnæs og Borreby i Sjælland var een af de staaende Godseiere, som i Krigen mellem Danmark og Sverrig i Aarene 1675—79 gif over til de Danste, hvilket var saa meget undskyldeligere som Skaane først for 20 Aar siden var faldet i de Svenskes Hænder, Bedkommende altsaa vare Danste og endnu havde al deres Slægt og en stor Deel af deres Besiddelser i Danmark. Da nu den danste Konge havde erobret næsten hele Skaane, hylbede endeel af den staaende Adels og Bøndestand ham, iblandt disse Dve Ramel i Aaret 1677; den svenske Konge tilbød rigtignok denne et betydeligt Embede for at kjøbe hans Trofskab, men, da dette intet frug-

Borreby.

tede, confiskeredes hans svenske Godser, og ved de danske Aabens paafølgende Uheld kom Dve Kamel selv i stor Fare, saa at han kun ved sin Hests Hurstighed frelste fra en sikker Død; den danske Konge belønnede hans Trofasthed ved at gjøre ham til Etatsraad! Allerede i Aaret 1676 havde Dve Kamel og hans Søster i Forening kjøbt Baasnæs; 1681 erhvervede han, som alt fortalet, Borreby; Leergrav og Espgaard fik han 1663 ved sit Giftermaal med Mette Rosenkrands; han døde 1685 paa Borreby, og Almuen fortalte alle Slags Historier om hans Død, der skulde være varslat ham af en sort Hund, som forsvandt i det samme Taarnkammer, hvor den tidligere omtalte Klokke hang. Hans Frue, Mette Rosenkrands, folgte Baasnæs og beboede Borreby, hvor hun i Aaret 1706 forøgede Admiral Claus Daaes Fundats for de Fattige til 1668 Rdl. og døde 1730. Hendes Datter, Elise Kamel, døde ugift 1732, hvorefter Borreby blev solgt ved Auction til Conferentsraad Christian Berregaard til Kjølbysgaard i Thy, Amtmand over Korsør og Antvorskov Amter, som foretog endeel Forbedringer ved Bygninger og Eiendom, hvilke efter hans Død i Aaret 1750 fortsattes af hans Søn, Geheimeraad Willum Berregaard, Stamherre til Kjølbysgaard, Justitiarius i Høiesteret, Kammerherre, Ridder (o: Storkors) af Dannebrog og Ordenen de l'union. Ibland mangfoldige andre Forbedringer og Forskjønnelser lod denne ogsaa det gamle aldeles forfaldne Capel paa Gaarden istandsætte og forsyne med et Orgel 1754, saa at det atter kunde benyttes til Gudstjeneste; sørgeligt var det derimod at ved hans Skjedesløshed Gaardens kostbare Archiv blev ødelagt, hvilket især indeholdt en Mængde egenhændige Breve fra Christian den Fjerde og fyldte 3 store Kister. Ved hans Død i Aaret 1769 arvede Sønnen, Kammerherre Frederik Berregaard, Borreby, som han 1774 solgte for 74,000 Rdl. til Justitsraad Faith og denne 1783 for 100,000 Rdl. til Generallieutenant

J. M. G. von Castenschold, Storkors af Dannebrog, hvis usforkyldte Uheld for Kjøge i vore Dage har fundet en retfærdigere Bedømmelse end tidligere var Tilfældet. I hans Besiddelsestid bleve især Have, Skov og Eiendom forskjønnede, en betydelig Deel af Fjorden inddæmmet og udtørret, og overhovedet mange Forbedringer foretagne. Ved hans Død i Aaret 1816 tilfaldt Eiendommen den ældste Søn, nuværende Kammerherre og Generalmajor Henrik von Castenschold, Commandør for anden Cavalleribrigade, Commandør af Dannebrog og Dannebrogsmænd, som 1840 aftraadte Borreby til sin ældste Søn, A. F. G. von Castenschold.

Gaardens Areal udgjør omtrent 1000 Tdr. Land Ager og Eng med privilegeret Hartkorn efter den gamle Matricul 108 Td. 6 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. og efter den nye Matricul 119 Td. 6 Skp. 1 Fdk. $\frac{1}{4}$ Alb. Desuden gjøres der for Tiden Forsøg paa ved Inddæmning at udtørre en færff Søe.

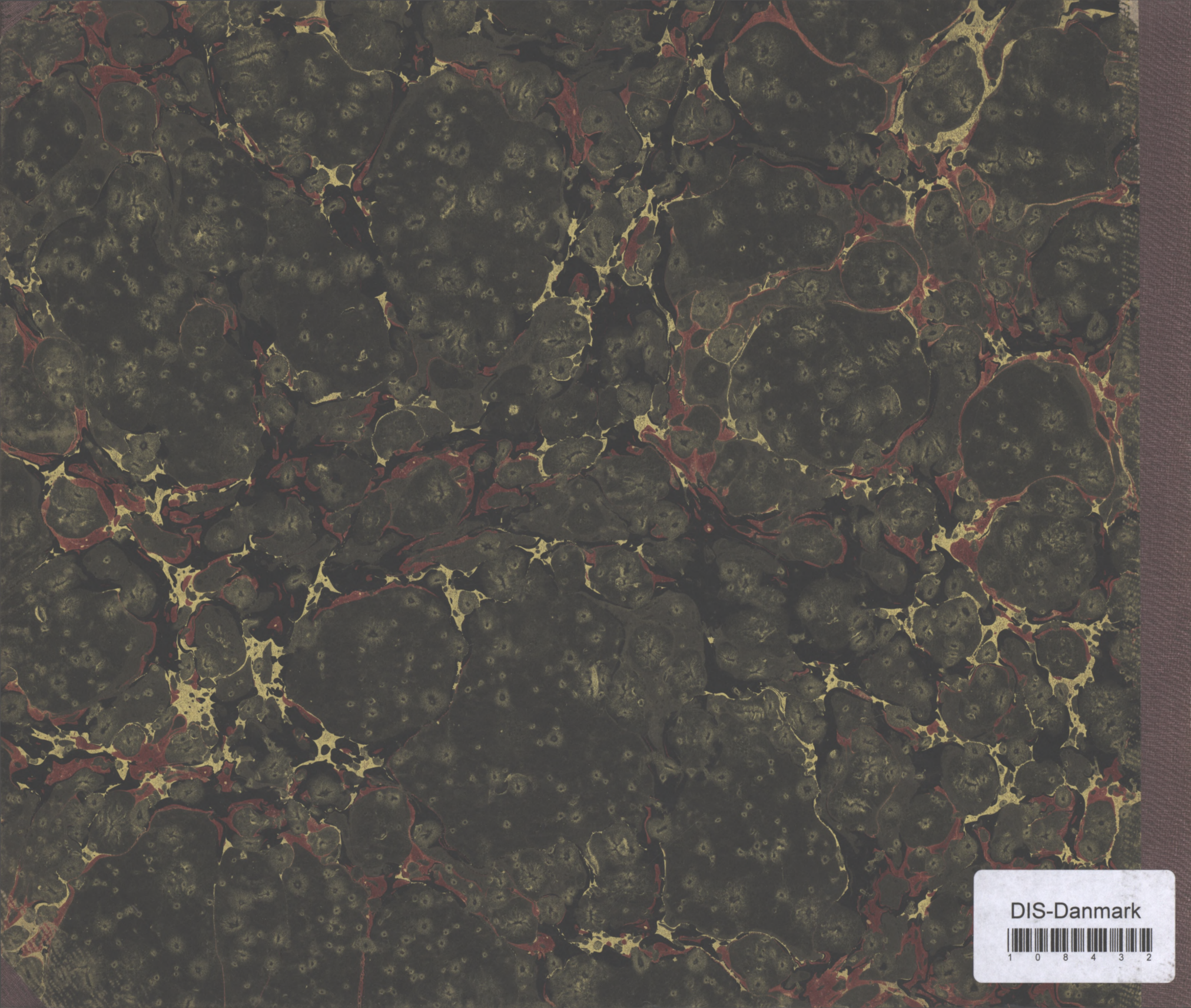
Til Gaarden høre følgende Skove: Ornehoved Skov af circa 111 Td. Land, Dyrehaugen 22 $\frac{1}{2}$ Td. Land og Græsvangen paa 24 $\frac{1}{2}$ Td. Land. Disse Skove staae efter den nye Matricul for uprivilegeret Ager og Engs Hartkorn 2 Td. 3 Skp. 1 Fdk. $\frac{3}{4}$ Alb. og Skovskyl 7 Td. 1 Skp. 2 Fdk. 2 Alb.

Bøndergodset bestaaer af 63 Gaarde, 10 Boelsteder og 122 Huse med uprivilegeret Ager og Engs Hartkorn efter den gamle Matricul 526 Td. 1 Skp. 2 Fdk. $\frac{1}{3}$ Alb. og efter den nye Matricul 420 Td. 1 Skp. 1 Fdk. $1\frac{1}{4}$ Alb.

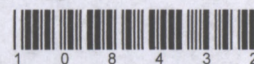
Om Høveriet er der indgaaet en Forening med Godsets Bønder, hvorefter de ere fritagne for en Deel af samme imod at svare 16 Rbd. Sølv aarlig.

Den halve Kongetiende og hele Kirketienden af Magleby Sogn samt Kongetienden af Trannerup Bye og Dyrehaugen i Boeslunde Sogn ere matriculerede, Kongetienden for 10 Td. 5 Skp. 2 Fdk. $1\frac{1}{4}$ Alb. og Kirketienden for 16 Td. Hartk., og det samlede tiendeydende Hartkorn udgjør i alt 514 Td. 1 Fdk. $1\frac{3}{4}$ Alb.

DIS-Danmark

1 0 8 4 3 2